

UDK:551.58+536.71:542.4:613.11:368.1:657.372.4:368.025.6:316.32
doi: 10.5937/tokosig2001047P

Dr Miloš M. Petrović¹

KLIMATSKE PROMENE: POVEĆANI RIZICI I NEOPHODNOST PRILAGOĐAVANJA

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

U ovom radu biće analizirana povezanost manifestovanja klimatskih promena i potrebe za razvojem različitih aspekata osiguranja. Da su klimatske promene nešto što je već oblast interesovanja, pa i delovanja osiguravajuće delatnosti, svedoči niz mera koje su različiti osiguravači i stručnjaci preduzeli u nastojanju da svoje poslovanje prilagode novim okolnostima. Budući da se radi o globalnom izazovu, autor rada smatra da je važno da što širi krug finansijskih i drugih aktera konstatuje postojanje rizika od rastuće nepredvidljivosti i prepozna ga kao jednu od retkih pravilnosti sa kojom treba računati u izmenjenom klimatskom kontekstu. Rad upućuje na to da je potrebno sadejstvo međunarodnih aktera, država i privrednih subjekata kako bi se stvorio okvir koji je pripremljeniji za klimatski drugačije prilike i koji ohrabruje i podstiče i pojedince da na odgovarajući način doprinesu i zaštite sebe, imovinu i okruženje od posledica ovog globalno prisutnog fenomena.

Ključne reči: klimatske promene, klimatske migracije, globalno zagrevanje, zaštita životne sredine, predviđanje šteta, CREWS inicijativa, ekološki održivo poslovanje

Uvod

Kao jedan od najvećih globalnih izazova u 21. veku, klimatske promene nameću potrebu za prilagođavanjem u gotovo svim oblastima poslovanja, što se odnosi i na osiguravajuću delatnost.

Odnos između fenomena klimatskih promena i osiguranja može se posmatrati kao vid povratne sprege: obim šteta koje se povezuju s klimatskim promenama raste, što sa sobom povlači potrebu za većim obuhvatom osiguranja. Dok je osiguranje zasnovano na upravljanju i kontroli rizika, s druge strane sami rizici su veći i nepredvidljiviji nego ranije, te je stoga potrebno prilagoditi instrumente i modele predviđanja izmenjenim klimatskim okolnostima. Prepoznavanje i

¹ Miloš M. Petrović je doktor političkih nauka i autor radova u domenu evropskog prava i političkih nauka. I-mejl: petrovic1milos@gmail.com.

Rad je primljen: 16. decembra 2019.

Rad je prihvaćen: 13. januara 2020.

prilagođavanje drugačijim klimatskim manifestacijama predstavlja širu tematsku oblast ovog rada. U tekstu će naročito biti razmatran način na koji se klimatske promene trenutno odražavaju na razvoj osiguravajuće delatnosti u kontekstu jačih katastrofalnih rizika.

Nadležno nadzorno telo u sklopu Banke Engleske (centralne banke Ujedinjenog Kraljevstva) ukazalo je na tri visokorizične oblasti koje treba imati u vidu u pogledu klimatskih izazova: pojačan rizik u smislu fizičkih posledica po ljude i imovinu, zatim povezanost osiguravajuće delatnosti s investicijama u fosilna goriva (uz potrebu za ograničavanjem tog aspekta), kao i promene u zakonodavstvu, koje oštrije tretiraju osiguravače koji razvijaju svoje poslovanje mimo pravila u domenu zaštite životne sredine i klimatskih promena.² Navedene stavke pokazuju da se neke od najrenomiranijih finansijskih institucija uveliko bave problematikom koju sa sobom nose klimatske promene, i upućuju na to da je potrebno prilagoditi postojeće ili primeniti drugačije mere kako bi se ograničile razorne posledice po živote i imovinu pojedinaca, kao i poslovanje privrednih subjekata.

Ipak, problem je u opsegu: izazov klimatskih promena nije univerzalno prepoznat kao jedan od prioritetnih rizika u osiguravajućoj delatnosti. Radi se o riziku koji zahteva i pristup „odozgo nadole“, gde čak ni osnovni akteri u međunarodnim odnosima, poput država, međunarodnih organizacija i multinacionalnih korporacija, nisu ustanovili sistem koji bi odlučnije sankcionisao klimatski neosveščene poduhvate i aktivnosti, iako naznake u tom pravcu postoje. Primera radi, još je Protokolom iz Kjota (1997) usaglašen jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata u cilju smanjenja zagađenja atmosfere, koji je, pored ostalog, u okviru mehanizma „trgovanja emisijama“ štetnih gasova najrazvijenijim industrijskim zemljama omogućio kupovinu dodatne (neiskorišćene) kvote za emisiju od drugih; ipak, taj mehanizam nije rezultovao neophodnim i presudnim promenama u pravcu smanjenja efekta staklene bašte.³ Nažalost, uprkos nedovoljnim dometima, deluje da do sada nije pronađen efikasniji model ograničavanja od spomenutog načina „trampe“, koji se po sličnom nacrtu, premda možda nešto striktnije, primenjuje i na području Evropske unije (trgovina evropskim emisijama). Ipak, generalno gledano, model „trampe emisija“ nije u dovoljnoj meri stimulativan, niti dovoljno obavezuje da bi uticao na temeljnije preoblikovanje onih državnih sistema koji emituju najviši procenat svetskog industrijskog i drugog zagađenja. U takvom kontekstu, teško da se može ozbiljnije govoriti o zauzdavanju i obrtanju točka klimatskih promena u povoljnijem smeru.

² Nick Oldridge, „Insurance and climate change“, *The Ecologist*, 2019, <https://theecologist.org/2019/jan/11/insurance-and-climate-change>, pristupljeno: 5. 9. 2019.

³ United Nations Climate Change, *Kyoto Protocol – Targets for the first commitment period*, UNFCCC, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/kyoto-protocol-targets-for-the-first-commitment-period>, pristupljeno: 16. 12. 2019.

Potreba za „klimatskim adaptiranjem“ prethodnih instrumenata i obrazaca

Da fenomen globalnog otopljavanja menja tok i utiče na opseg razornih klimatskih događaja, manje-više je poznata stvar; o tome svedoči i izjava Torstena Jevoreka, jednog od rukovodilaca poznate reosiguravajuće kuće „Minhen Re“, da se više i ne polemise o tome da li se klimatske promene dešavaju, već kako se prema tome treba održivo postaviti.⁴ Poučeni odštetnim zahtevima usled rizika novijeg datuma (poput npr. raširenih požara u Kanadi, koja do sada nije bila izložena takvim opasnostima usled hladnije klime), osiguravači su suočeni s problemima prilikom pravljenja projekcija (budućih) troškova po ranijim obrascima.⁵ Naime, mnogi osiguravači koji su već dosta decenija, pa i više od jednog veka, prisutni na određenim tržištima, u (pre)velikoj meri se oslanjaju na ranije izveštaje, pa možda čak i na zastarele podatke sa datog područja. S jedne strane, oslanjanje na ranije podatke jedan je od potrebnih činilaca u okviru finansijskog planiranja. Uočavanje pravilnosti i karakteristika određenih područja omogućava da se uoče lokalne ili regionalne specifičnosti, te da se konkretni zahtevi tog dela tržišta ugrade u odgovarajuće polise osiguranja. Na taj način se obezbeđuje prilagodljivost, odnosno (pre)oblikovanje osiguravajuće usluge u skladu s potrebama korisnika. Sve to čini se u nastojanju da se pridobije odgovarajući profil osiguranika i da se, što je moguće duže, poverenje klijenta očuva, pa i unapredi, ukoliko mogućnosti to dozvoljavaju.

Međutim, preveliko oslanjanje na ranije podatke, izveštaje i modele (uključujući i one koji su, kao regionalno usmereni i prilagođeni kontekstu, bili uspešni u predviđanju) sa sobom nosi i opasnost da se u dovoljnoj meri ne uvažavaju izazovi koji se primarno povezuju sa jačanjem klimatskih promena. Drugim rečima: nepogode i šteta koje se javljaju kao posledica promene klime ne treba tumačiti kao izolovane događaje, već kao najavu ekstremnije i razornije faze u klimatskoj istoriji planete. Iako promene različite regione pogađaju u nejednakoj meri i na drugačije načine, ono sa čime je važno računati jeste da su te izmene globalnog karaktera, kao i da je stepen nepredvidivosti pomešten naviše u svim oblastima. U tom pravcu je važno imati u vidu sveobuhvatniju sliku: budući da se radi o globalnoj pojavi, to što se danas iznenadne razorne posledice dešavaju na jednom mestu (čak i tamo gde ih nije bilo), treba uzeti u obzir i tamo gde do toga još uvek nije došlo (ili nije došlo u toj meri), kao i tamo gde to spada u tradicionalni opseg rizika (što ne isključuje da se, nažalost, i na tim područjima situacija može dodatno iskomplikovati produblivanjem starih ili pojavom novih rizika).

Kada se govori o ekstremnim vremenskim događajima i pojavama koje se mogu dovesti u vezu s globalnim otopljavanjem, najrazornije posledice izazivaju

⁴ Bradley Hope, Nicole Friedman, „Climate Change Is Forcing the Insurance Industry to Recalculate“, *The Wall Street Journal*, 2 October 2018, <https://www.wsj.com/graphics/climate-change-forcing-insurance-industry-recalculate/>, pristupljeno: 10. 12. 2019.

⁵ Ibid.

sve snažniji uragani duž istočne obale Sjedinjenih Američkih Država.⁶ Osim katastrofalnih posledica u pogledu gubitka više hiljada ljudskih života i velike štete po imovinu američkih građana i privrede, dodatni izazov jeste nužnost preduzimanja obimnih preventivnih mera kako bi se dalji gubici ograničili, a koji prevazilaze projekciju od 150 milijardi dolara.⁷ Već sada se, kao posledica veće tražnje, beleži tendencija rasta cena nekretnina u kopnenim delovima SAD u poređenju s priobalnim regionima koji su izloženi sve jačim uraganima i drugim ekstremnim nepogodama. U budućnosti promene mogu voditi ka ozbiljnijim migracijama unutar Amerike, gde bi regioni poput američkog jugoistoka mogli početi da beleže odliv stanovništva u korist severoistočnih i zapadnih delova zemlje, koji su manje zahvaćeni klimatskim problemima.⁸ Naravno, navedeni primeri nisu ograničeni na severnoamerički kontinent, već ilustruju način na koji bi stvari mogle da se odvijaju i u drugim delovima sveta. Tako npr. sve intenzivniji proces pustošenja i isušivanja tla u afričkim zemljama proširuje pustinske predele na račun drugog zemljišta. Time se umanjuju prilike za održiviji opstanak na tim područjima, što stanovništvo nagoni na seobe ka oblastima koje su manje izložene ekstremnim klimatskim prilikama. Migracije preko Sredozemlja sa kojima je evropski kontinent suočen u protekloj deceniji nisu samo posledica društveno-političkih i ekonomskih nedaća, već i sve surovije klime i siromašnijeg zemljišta, u kombinaciji sa sve većim brojem stanovnika. Klimatske migracije, koje zahvataju sve veće delove planete, prerasle su u dosta istraživan fenomen. Nažalost, zemlje koje su deo područja tzv. Globalnog juga (poput onih u Africi, Južnoj Aziji ili Južnoj Americi), među kojima su neke od najsiriromašnijih država i društava na svetu, posebno su izložene klimatskim promenama i manje su otporne na njihove štetne posledice, što utiče i na produblivanje jaza između njih i razvijenijih društava na severnoj hemisferi.⁹

Ka prepoznavanju izmenjene realnosti

Rizici koji se povezuju s klimatskim promenama postaju sve veći predmet interesovanja i delatnosti zaposlenih u osiguravajućem sektoru. U 12. godišnjem istraživanju o novonastalim rizicima kanadskih aktuarskih udruženja i institucija, rizik od klimatskih promena se na osnovu ispitivanja više stotina aktuara iz različitih

⁶ Boris Marović, Vladimir Njegomir, Tamara Bikicki, „Osiguranje poljoprivrede u uslovima Solventnosti II i klimatskih promena“, *Zbornik radova 28. Susreta osiguravača i reosiguravača Sarajevo*, SorS, Sarajevo, 2017, str. 35. Dostupno i u elektronskom obliku: <http://www.sors.ba/UserFiles/file/SorS/SORS%202017/RADOVI/Zbornik%20SorS%202017-Marovic-Njegomir.pdf>, pristupljeno: 11. 12. 2019.

⁷ Ibid, str. 35–36.

⁸ Brad Plumer, Nadja Popovich, „As Climate Changes, Southern States Will Suffer More Than Others“, *The New York Times*, New York, June 29 2017, <https://www.nytimes.com/interactive/2017/06/29/climate/southern-states-worse-climate-effects.html>, pristupljeno: 11. 12. 2019.

⁹ United Nations, *About the UN Climate Partnerships for the Global South*, UN, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/scpi/background/>, pristupljeno: 14. 1. 2020.

zemalja ističe kao „glavni aktuelni rizik“ za 2019. godinu.¹⁰ U prošlogodišnjem istraživanju, klimatske promene zauzimale su drugo mesto, odmah iza rizika u domenu infrastrukturne (uključujući i informatičku) međupovezanosti, dok u godinama pre toga klimatski rizik nije bio ubrajan ni među prvih pet od strane aktuarskih stručnjaka koji su učestvovali u projektu.¹¹ Što se tiče rezultata za 2019. godinu, pored viđenja klimatskih promena kao glavnog trenutnog rizika, najviše ispitanika smatra ga i glavnim rizikom u nastajanju, kao i vodećim u okviru „kombinovanih rizika“ (gde su ispitanici mogli da uvrste tri različita rizika). Činjenica da su aktuari, koji se bave proračunima i projekcijama rizika, u odnosu na izazove poput demografskih promena, ekonomskih poremećaja, terorizma (itd) upravo klimatske rizike postavili na vrh liste sadašnjih prioriteta svedoči da je ovaj izazov prerastao svoju dugo ukalupljenu ekološku matricu i da je prešao u horizont interesovanja i drugih oblasti, pa i osiguravajuće delatnosti.

U domenu osiguranja, klimatske promene donose dodatne pojačane izazove po sve učesnike; počevši od raspoloživosti usluga po priuštivim cenama, do usporavanja razvoja tržišta i rizika da se troškovi preliju i na državne ustanove, kao i na pojedince.¹² Pojedini autori, pozivajući se na predviđanja specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija iz 2006. godine, još početkom druge decenije 21. veka upozoravali su da bi se u slučaju da se emisija štetnih gasova ne umanjí do sredine te decenije možda već mogla preći granica u pravcu neadekvatnog određivanja osiguravajuće premije, a da bi već do 2025. godine pojedina tržišta, poput nekih priobalnih delova Sjedinjenih Država, postalo nemoguće osigurati.¹³ To je, između ostalog, i posledica vremenskih ekstrema koji su postali uočljiviji u različitim delovima sveta u proteklih decenijama, koji otežavaju posao predviđanja šteta, ali i omogućavanja sveobuhvatnije odgovarajuće osiguravajuće ponude.

Sve učestaliji i razorniji vremenski i klimatski događaji poput uragana, obilnih padavina, suša, požara i drugih nepogoda i fenomena (npr. rasta nivoa mora i okeana) pojačavaju i rizik od fizičkih posledica i većih odštetnih zahteva. Reosiguravajuća kuća „Minhen Re“ procenjuje da su 2017. i 2018. godina predstavljale najizazovnije zabeleženi dvogodišnji period u smislu šteta od prirodnih katastrofa, sa 225 milijardi dolara osiguranih gubitaka.¹⁴ Ipak, i dalje postoji prostor u smislu širenja osiguranja; ista reosiguravajuća kuća ukazuje na to da je manje od jedne trećine gubitaka od prirodnih nepogoda i katastrofa bilo pokriveno osiguranjem u 2016. godini.¹⁵ Dok podaci o prirodnim katastrofama i povezanim nepogodama za 2019.

¹⁰ Max J. Rudolph, FSA, CFA, CERA, MAAA, Rudolph Financial Consulting, LLC, *12th Annual Survey of Emerging Risks – Key Findings*, Casualty Actuarial Society, Canadian Institute of Actuaries, Society of Actuaries, March 2019, pp. 5–6.

¹¹ Ibid.

¹² Vladimir Njegomir, Dragan Marković, *Klimatske promene i njihov uticaj na osiguranje i reosiguranje*, Škola biznisa, Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, Novi Sad, 2011, str. 111–112.

¹³ Ibid.

¹⁴ Patrick Jenkins, „Why climate change is the new 9/11 for insurance companies“, *Financial Times*, 2019, <https://www.ft.com/content/63c80228-cfee-11e9-99a4-b5ded7a7fe3f>, pristupljeno: 18. 9. 2019.

¹⁵ Ibid, fusnota br. 2.

još uvek nisu kompletni, zabrinjavajuće tendencije opstaju nažalost i u 2019. godini: obim požara u brazilskoj prašumi porastao je za čak 83% u odnosu na lane, dok je uragan „Dorijan“ u septembru 2019. godine uzrokovao vrlo veliku štetu na bahamskim ostrvima kao jedan od najsnažnijih i najrazornijih ikada zabeleženih karipskih uragana.¹⁶ U svakom slučaju, obim negativnih posledica klimatskih promena dostiže nivo gde je neophodno da se odlučnije i na sistemski način globalno prepozna nepovoljno stanje i utvrde mere pomoću kojih bi se usporilo ili umanjilo nastupanje štetnih posledica. S obzirom na složenost fenomena i njegovu multidimenzionalnost, potrebno je utvrđivanje, kao i usklađivanje mera u mnogim oblastima i u svim delovima društvenog i privrednog sistema. Budući da je izazov globalan i da se suštinski odlikuje nepredvidljivošću, utoliko je važnije da svest o klimatskim rizicima takođe bude široko zastupljena.

Potpisivanje Pariskog sporazuma u okviru Konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama od strane 195 država sveta zaključno sa 2019. godinom predstavlja korak u dobrom pravcu. Navedenim sporazumom usvojene su mere za ograničavanje emisije štetnih gasova, prilagođavanja tj. adaptiranja na klimatske promene, kao i finansijski aspekt koji se odnosi na primenu tih mera. Pored osnivanja posebnog ekološkog fonda (Green Climate Fund) i opredeljivanja znatnih sredstava od strane niza zemalja, Grupa 7 najrazvijenijih zemalja (SAD, Kanada, Japan, Nemačka, Francuska, UK i Italija) pokrenula je inicijativu CREWS (Climate Risk and Early Warning Systems – Sistema za klimatske rizike i rano upozoravanje) i najavila investiranje 420 miliona dolara sredstava u promovisanje osiguranja od klimatskih promena (Climate Risk Insurance ili InsuResilience – „rezilijentno/ otporno osiguranje“), kojim se nastoji podići obuhvat korisnika iz zemalja u razvoju koji koriste usluge ovog vida osiguranja.¹⁷ To je važna stvar imajući u vidu da nepogode u vezi s klimatskim promenama velikim delom pogađaju nerazvijene delove sveta, koji usled ograničenih finansijskih, organizacionih i drugih kapaciteta teže izlaze na kraj s posledicama šteta u poređenju s razvijenim zemljama.

Strožim pravilima do veće klimatske osvešćenosti

Kao posledica sve razornijih i nepredvidljivijih nepogoda i klimatskih fenomena, proces finansijskog projektovanja šteta u domenu poslovanja osiguravajuće delatnosti se komplikuje. Dok se osiguravači oslanjaju na informacije i modele iz ranijih godina, kao i na prethodno zabeležene podatke prilikom pravljenja projekcija šteta, sve veća prevrtljivost vremenskih i klimatskih faktora proces planiranja čini manje pouzdanim i samim tim dodatno rizičnim. Ipak,

¹⁶ Reuters, *Dorian's death toll in Bahamas rises to 50: official*, Reuters, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-storm-dorian/dorians-death-toll-in-bahamas-rises-to-50-official-idUSKCN1VV2A1>, pristupljeno: 20. 9. 2019. Takođe: Reuters, *Amazon wildfire: Brazil records 83% increase in forest fires*, Hindu Business Line, 2019, <https://www.thehindubusinessline.com/news/variety/amazon-wildfire-brazil-records-83-increase-in-forest-fires/article29212717.ece>, pristupljeno: 15. 9. 2019.

¹⁷ Department of Foreign Affairs and Trade of the Government of the Commonwealth of Australia, *Roadmap to US\$100 Billion*, 2017, p. 15–16.

imajući u vidu da se klimatske promene beleže širom sveta u manjoj ili većoj meri, očekuje se da će potreba za osiguravajućom zaštitom u tom smislu rasti, te je to činjenica koju osiguravajuće kuće sve više uzimaju u obzir prilikom planiranja svojih poslovnih aktivnosti. Dok pojedini osiguravači to već čine kako bi poboljšali svoju ponudu i pre drugih zadobili potencijalne osiguranike, raste i pritisak na pružaoce osiguranja da se rukovode klimatskim faktorima u svom poslovanju. To nije samo odraz potrebe da se u što većoj meri osigura solventnost osiguravača, već je i posledica pooštrenih okvirnih pravila i klimatskih načela za koja se očekuje da ih ta društva poštuju u svom poslovanju.

S jedne strane, propisi u domenima ekologije i zaštite životne sredine kontinuirano se unapređuju i šire svoj opseg; s druge strane, „zelene“ organizacije pozivaju osiguravače da svoje poslovanje učine ekološki održivijim. Tako u Velikoj Britaniji organizacija Client Earth pokreće postupke protiv osiguravajućih društava i drugih finansijskih organizacija koje nedovoljno uzimaju u obzir klimatske faktore u svom poslovanju, dok institucije grada Pariza – mesta odakle je pokrenuta do sada najozbiljnija globalna inicijativa u domenu borbe protiv klimatskih promena – pokušavaju da potpuno odvrte osiguravače od ulaganja u industriju fosilnih goriva.¹⁸ Postupci u vezi s nevaljanim tretiranjem uticaja klimatskih promena prilikom poslovanja trenutno se sprovode u preko 900 odvojenih slučajeva u 24 države sveta.¹⁹

Osiguravači su oduvek imali blizak odnos s industrijom fosilnih goriva, čije su objekte i lica osiguravali, i u čiji su razvoj ulagali kao investitori. Pooštavanje propisa i obeshrabrivanje rasta korišćenja fosilnih goriva na globalnom nivou predstavlja način na koji se žele usporiti negativne posledice klimatskih promena. S druge strane, pokušaji da se ograniči rast upotrebe fosilnih goriva u korist ekoloških izvora energije uskoro bi mogli da se odraze i na profit osiguravača koji investiraju sredstva u tradicionalne izvore energije. Osiguravajuće i druge kuće koje nastave da ulažu u industrije uglja, goriva i sl. mogle bi se suočiti sa sve manjom isplativošću takvih aktivnosti u narednim godinama. Međutim, priča je i šira od toga: mnoge države rast svojih privreda vezuju za eksploataciju i izvoz fosilnih izvora energije, zbog čega im nije jednostavno da se u kratkom roku preorijentišu na zelenije izvore snabdevanja ili prihodovanja, naročito ukoliko se radi o zemljama koje i pored velikih prirodnih bogatstava ne pripadaju razvijenim privredama i nemaju diverzifikovane izvore prihoda.

Imajući to u vidu, Francuskoj kao članici G7 i jednoj od ekonomski najrazvijenijih zemalja sa diverzifikovanom privredom možda nije neizvodljivo da, kako je najavljeno, onemogući upotrebu uglja radi proizvodnje energije nakon 2022. godine, ili da zabrani sva vozila na benzin ili dizel nakon 2040. godine, ali takvi koraci većini zemalja sveta mogu predstavljati nedostižan cilj.²⁰ Primera radi,

¹⁸ Nick Oldridge, „Insurance and climate change“, *The Ecologist*, 2019, <https://theecologist.org/2019/jan/11/insurance-and-climate-change>, pristupljeno: 5. 9. 2019.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Chloe Farand, „France will 'ban all petrol and diesel vehicles by 2040'“, *Independent*, London, 2017, <https://www.independent.co.uk/environment/france-petrol-diesel-ban-vehicles-cars-2040-a7826831.html>, pristupljeno: 20. 9. 2019.

čak i pojedine evropske zemlje, poput onih sa istoka kontinenta – npr. Poljske, koja raspolaže velikim količinama uglja koje koristi i u energetske svrhe – ne mogu tako lako da se odreknu dosadašnjeg modela snabdevanja i rasta privrede koji je u nemaloj meri vezan za fosilna goriva.

Na sličan način, ni osiguravačima koji velik deo prihoda beleže od investiranja u fosilna goriva, pogotovo ukoliko im to predstavlja jedan od dominantnih dodatnih izvora profita, nije jednostavno da se po kratkom postupku preorijentišu na druge oblasti bez posledica po svoje poslovanje. Međutim, prisustvo osiguravača u domenu industrije fosilnih goriva je značajno, tako da je u svetlu globalne kampanje protiv klimatskih promena teško očekivati da će se ublažiti pritisci na njihove kompanije da smanje ulaganja u tom sektoru. Naprotiv; s obzirom na procene da osiguravači mogu znatno uticati na smanjenje proizvodnje i korišćenje fosilnih goriva (zahvaljujući svom finansijskom uticaju i u toj industriji), očekuje se da će institucionalno i društveno uslovljavanje na njih da ulažu u zelenije izvore energije bivati sve snažnije.²¹ Drugim rečima, na osiguravače, kao i na druge kompanije, ali i ostale aktere, biće vršen sve jači pritisak da naprave otklon od industrije fosilnih goriva. To se posebno odnosi na ugalj, koji se smatra najvećim zagađivačem atmosfere i najzastupljenijim energentom u smislu emisije ugljen-dioksida.²²

Zajedno sa ugljem, sagorevanje goriva u vozilima predstavlja dominantan izvor emisije ugljen-dioksida u atmosferu, što će, s obzirom na rast ekološke svesti na globalnom nivou, imati posledice i u smislu daljeg razvoja automobilske i saobraćajne industrije. Po prethodno spomenutom obrascu, to se može odraziti i na investitore koji ulažu u tradicionalnu automobilsku i saobraćajnu industriju, kao i na one što ih osiguravaju. I pojedini osiguravači svoje poslovanje pojačano usmeravaju na saradnju s ekološki svesnim kompanijama i pojedincima.²³ Tako jedna britanska osiguravajuća kuća sebe predstavlja kao „osiguravača na polju životne sredine“, a sprovodi i aktivnosti u domenu ekološkog savetovanja, obrazovanja i pomoći za pojedince i pravna lica koji se interesuju za zelene politike i koji žele da podrže izgradnju svesti o potrebi za ograničavanjem posledica klimatskih promena. U njihove usluge tako se ubrajaju i posebne pogodnosti poput osiguranja ekoloških stambenih objekata, osiguranja organskih proizvoda, objekata koji služe „zdravu hranu“ i sl, čime nastoje da zadobiju osiguranike koji polažu na zaštitu životne sredine.

²¹ Nick Oldridge, „Insurance and climate change“, *The Ecologist*, 2019, <https://theecologist.org/2019/jan/11/insurance-and-climate-change>, pristupljeno: 5. 9. 2019.

²² United States Environmental Protection Agency, *Sources of Greenhouse Gas Emissions*, EPA, 2019, <https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions>, pristupljeno: 18. 9. 2019.

²³ NatureSave Insurance, About NatureSave, NSI, London, 2019, <https://www.naturesave.co.uk/>, pristupljeno: 18. 9. 2019.

Zaključne napomene

Krajem druge decenije XXI veka osiguravajuće kuće suočene su sa značajnim izmenama koje proističu iz aspekta borbe protiv klimatskih promena. S jedne strane, učestalost i povećan obim katastrofalnih i drugih šteta povezanih s vremenskim i klimatskim faktorima predstavljaju značajan izazov za osiguravače, koji s manje pouzdanosti nego ranije mogu planirati svoje finansijsko poslovanje. Pored toga, osiguravači se nalaze i pod pritiskom institucija, ali i društva, da podrže distanciranje od upotrebe fosilnih goriva koja se ubrajaju među glavne uzročnike klimatskih promena, ali i da usvoje model poslovanja koji je ekološki usklađeniji, što zahteva i izmene u finansijskom planiranju, kao i promenenu koncepciju privređivanja i ulaganja. Takve izmene neminovno iziskuju i dodatne troškove. U nizu zemalja već se vode postupci protiv osiguravača koji nisu u dovoljnoj meri uvažili klimatske faktore u svom poslovanju. Ta činjenica ne samo da se negativno odražava na troškove tih društava već i narušava njihovu reputaciju u javnosti koja sve više postaje ekološki svesna.

Imajući sve to u vidu, pred zapadnoevropskim, ali i drugim osiguravačima stoje izazovni zadaci u smislu ugrađivanja niza klimatskih faktora u svoje finansijsko planiranje, budući da regulativa u tom domenu postaje sve zahtevnija. Ipak, to otvara i mogućnost za privlačenje dodatnih ekološki svesnijih osiguranika, kao i za plasiranje i razvoj novih osiguravajućih usluga. U tom smislu, kompanije koje budu ažurne u prilagođavanju zahtevima koje nameće borba protiv klimatskih promena imaju priliku da ranije dopru do sve većeg broja osiguranika koji podržavaju razvoj zelenih politika. Imajući u vidu imperativnost zauzdavanja klimatskih promena, ekološki svesno poslovanje u sve većoj meri izjednačavaće se s društveno odgovornim poslovanjem i predstavljace dodatni aspekt identiteta finansijskih kompanija, koji će biti u fokusu pažnje ne samo međunarodnih i nacionalnih normi već i sve većeg broja klimatski osvešćenih osiguranika.

Literatura

- Boris Marović, Vladimir Njegomir, Tamara Bikicki, „Osiguranje poljoprivrede u uslovima Solventnosti II i klimatskih promena“, *Zbornik radova 28. susreta osiguravača i reosiguravača Sarajevo*, SorS, Sarajevo, 2017.
- Brad Plumer, Nadja Popovich, „As Climate Changes, Southern States Will Suffer More Than Others“, *The New York Times*, New York, June 29 2017, <https://www.nytimes.com/interactive/2017/06/29/climate/southern-states-worse-climate-effects.html>
- Bradley Hope, Nicole Friedman, „Climate Change Is Forcing the Insurance Industry to Recalculate“, *The Wall Street Journal*, 2 October 2018, <https://www.wsj.com/graphics/climate-change-forcing-insurance-industry-recalculate/>
- Chloe Farand, „France will ‘ban all petrol and diesel vehicles by 2040‘“, *Independent*, London, 2017, <https://www.independent.co.uk/environment/france-petrol-diesel-ban-vehicles-cars-2040-a7826831.html>
- Department of Foreign Affairs and Trade of the Government of the Commonwealth of Australia, *Roadmap to US\$100 Billion*, 2017.

- Max J. Rudolph, FSA, CFA, CERA, MAAA, Rudolph Financial Consulting, LLC, *12th Annual Survey of Emerging Risks – Key Findings*, Casualty Actuarial Society, Canadian Institute of Actuaries, Society of Actuaries, March 2019.
- NatureSave Insurance, *About NatureSave*, NSI, London, 2019, <https://www.naturesave.co.uk/>
- Nick Oldridge, „Insurance and climate change“, *The Ecologist*, 2019, <https://theecologist.org/2019/jan/11/insurance-and-climate-change>
- Patrick Jenkins, „Why climate change is the new 9/11 for insurance companies“, *Financial Times*, 2019, <https://www.ft.com/content/63c80228-cfee-11e9-99a4-b5ded7a7fe3f>
- Reuters, Amazon wildfire: Brazil records 83% increase in forest fires, *Hindu Business Line*, 2019, <https://www.thehindubusinessline.com/news/variety/amazon-wildfire-brazil-records-83-increase-in-forest-fires/article29212717.ece>
- Reuters, Dorian's death toll in Bahamas rises to 50: official, *Reuters*, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-storm-dorian/dorians-death-toll-in-bahamas-rises-to-50-official-idUSKCN1VV2A1>
- United Nations, *About the UN Climate Partnerships for the Global South*, UN, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/scpibackground/>
- United Nations Climate Change, *Kyoto Protocol – Targets for the first commitment period*, UNFCCC, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/kyoto-protocol-targets-for-the-first-commitment-period>
- United States Environmental Protection Agency, *Sources of Greenhouse Gas Emissions*, EPA, 2019, <https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions>
- Vladimir Njegomir, Dragan Marković, *Klimatske promene i njihov uticaj na osiguranje i reosiguranje*, Škola biznisa, Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, Novi Sad, 2011.